

ΤΡΕΙΣ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ.

I.

Ἐπιγραφὴ ἐξ Ἱεροσολύμων. Ἀρεόβινδος ἀπὸ ἐπάρχων.

Ἐν τῇ Revue Biblique τοῦ 1892-ου ἔτους [τ. I, σ. 381] κατεχώρισεν ὁ Germer-Durand ἐπιγραφὴν εὑρεθεῖσαν ἐν Ἱεροσολύμοις πρὸ τινων ἐτῶν, ἐν ᾗ τὸ ὄνομά τινος Ἀρεόβινδου μνημονεύεται· κατεχώρισε δὲ ταύτην ἐξ ἐκτυπώματος χαρτίνου, ὅπερ εὔρε παρ' Ἀντωνίνῳ Ῥῶς ἀρχιμανδρίτῃ, ἀνδρὶ σοφωτάτῳ, τὴν Ῥωσικὴν ἐκκλησίαν ἐν Ἱεροσολύμοις ἀντιπροσωπεύσαντι παρὰ τῷ πατριάρχῃ τῆς Παλαιστινῆς τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίας· οὕτω δ' ἐσφαλμένως ὁ Germer-Durand τὴν ἐπιγραφὴν ἀντέγραψε καὶ ἡρμήνευσεν, ὥστε τὴν ἐκ δευτέρου τύπωσιν αὐτῆς, αὐτὸ τὸ ἐκτύπωμα ταύτης ἔχων, ἐγὼ χρησίμην εἶναι ἡγησάμην· ἔδωκέ μοι δ' ἐκεῖνο δῶρον αὐτὸς ὁ σεβάσμιος ἀρχιμανδρίτης ἔτει 1889-φ. Ταύτην μὲν οὖν τὴν ἐπιγραφὴν εὔρον κτίσται τὸ μαρμαρόστρωτον ἀνακαινίζοντες ἐν Ἱεροσολύμοις περὶ αὐλὸν τοῦ μεγάλου μουσουλμανικοῦ τεμένους, ὅπερ ὀνομάζεται Haram-esch-chérif· τοῦτο δὲ τὸ τέμενος πρότερον χριστιανικὸν ἦν, καὶ καθὰ γνωστὸν ἐγγὺς αὐτοῦ ναὸν ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἔκτισεν, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ πάλαι ποτὲ περιφήμου ναοῦ τοῦ Σολομῶντος. Τὸ χάρτινον οὖν ἐκτύπωμα τὴν ἐπιγραφὴν οὕτω παραδίδωσιν:

..... ΚΩΜΕΡΚΙΑΡΙΟΣ ΑΝΕΨΙΟΣ ΑΡΕΟΒΙ
 ΝΔΟΥ ΤΩΝ ΥΠΑΡΧΩΝ ΕΝΘΑ ΚΑΤΑΚΙΤΕΘΑ
 Ν ΑΓΙΝΟΣ ΚΩΝΕΥΞΕΤΕ ΥΠΕΡ ΑΥΤΟΥ Α
 ... ΤΟ ΟΣΤΗ ΟΣΙ ΑΣ ΜΗ ΜΗ Σ Μ Δ Ε Κ Ε Μ Β
 * Ι Ν Δ Α Ε Τ Ο Υ Σ Ρ Δ *

Τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης θραυσθείσης ὕστερον ἐσώθησαν ἄχρι τοῦδε δύο μόνα τεμάχῃ, ἅπερ ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἀντωνῖνος ἐν τῷ ἰδίῳ περιέκλεισε μουσεῖῳ πρὸς φύλαξιν· τούτων δ' ἐγὼ χάρτινον ἐκτύπωμα κατεσκεύασα. Ἡ ἐπιγραφὴ τοίνυν, ὡς ἐξ ἀρχῆς εὐρέθη, λέγει ταῦτα κατὰ τὸ τότε ληφθὲν αὐτῆς ἐκτύπωμα.

. κωμερκιάριος, ἀνεψιὸς Ἀρεοβί-
νδου τῶν ὑπάρχων, ἔνθα κατὰκίτε. Ὁ ἀ-
ναγινώσκων εὐξέτε ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀ-
ξίου ὄν]τος τῆς ὁσίας μνήμης. Μη(νι) δεκεμβ.
ἰνδ(ικτιῶνος) α' ἔτους ρδ'.

Ὁ Germer-Durand ἀνέγνω τὴν ἐπιγραφὴν ἄλλως, ἡμαρτημένως, καὶ εἰκὸς ἦν ἐρμηνεύσαι ταύτην κατὰ τρόπον ἀπαράδεκτον· οὕτως, ἀντὶ τοῦ ὑπάρχων ἔγραψεν ὑπ[ατικ]ῶν· τὸ δὲ ἀναγινώσκων ἔγραψεν οὕτω· [πρωτο. ος] κων, καὶ προέτεινε συμπλήρῳσιν τοιαύτην· [πρωτοσπα-
θάριος] Κων[σταντινουπόλεως]· τὸ δὲ κατόπιν εὐξέτε = εὐξεται λόγου προ-
τάσεως ἀρχὴν ἐξέλαβε. Ταῦτα μέντοι πάντα μάταια τὸ ἐκτύπωμα δείκνυσιν εἶναι· ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ ἔτος αὐτῷ παραδόξον ἐφάνη, προὔτιμησε τὴν ἐπι-
γραφὴν ἀγνώστου προελεύσεως ὑπολαβεῖν. Σημειωτέον ἤδη, ὅτι τὸ κείμενον ταύτης ἔχει τινὰ σφάλματα γραφικὰ, φωνητικῆς αἰτίας ἀποτέλεσμα· οἷον τὸ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ κωμερκιάριος = κομερκιάριος, εἴτα τὸ κατὰ-
κίτε = κατὰκίται, καὶ μετὰ τοῦτο τὸ ἀναγινώσκων εὐξέτε = ἀνα-
γινώσκων εὐξεται· τὸ μέντοι ὑπάρχων = ἐπάρχων οὐκ ἔστιν ἀμάρ-
τημα· διττῶς γὰρ οὕτως ἐν τοῖς μνημείοις γράφεται τοῦτο τῆς ἐποχῆς Ἰουστινιανοῦ.

Τὸ μὲν οὖν κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς ἀπλῶς δείκνυσι τάφον κομερκιαρίου τινός, οὗ τὸ ὄνομα λείπει· οὗτος δὲ ἀνεψιὸς ἦν Ἀρεοβίνδου “τῶν ὑπάρχων”, ἀποθανὼν ἔτει 104-φ, καθὼς ἡ ἐπιγραφὴ λέγει. Διὰ ταῦτα δὲ πάντα τὸ κείμενον αὐτῆς ἐστὶ μνήμης ἱστορικῆς ἄξιον. Ὁ Ἀρεοβίνδος ἦν ἐν τοῖς ζῶ-
σιν, ὅτε ὁ τούτου ἀνεψιὸς ἀπέθανεν ἐν Ἱεροσολύμοις, ὡς εἰκάζει τις ἀσφα-
λῶς ἐκ τῆς ἐξόχου μνείας τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ· τῶν δὲ τριῶν ἤδη γνω-
στῶν Ἀρεοβίνδων ἐγὼ τὸν τελευταῖον ἐνταῦθα μνημονεύεσθαι νομίζω, ὅστις ἐπὶ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ, ἔτει 553-φ, ἦν ἑπαρχὸς τῶν πραιτωρίων τῆς Ἑω καὶ ἀπὸ ἐπάρχων τῆς εὐδαίμονος Κωνσταντινουπόλεως καὶ στρατηλάτης· κατὰ δὲ τοῦτο τὸ ἔτος νεαρὰς τινας αὐτῷ διατάξεις ὁ βασι-
λεὺς ἀπέστειλεν Ἰουστινιανός [Justiniani novellæ, ἐκδ. Zachariae τ. II, σ. 342—350]. Τὸ δ' αὐτὸ πάλιν ἔτος ἡρίθμει πρώτην ἰνδικτιῶνα, οἶαν ἀριθμεῖ δηλαδὴ καὶ ἡ παροῦσα ἐπιγραφὴ· ἀλλ' αὕτη ἀριθμὸν ἔτους ἀνα-

γράφει τέταρτον καὶ ἑκατοστόν, ὁ πάντως ἦν, ὡς εἰκάζω, ἔτος ἱεροσολυμιτικόν, πρώτης ἤδη τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης καὶ μόνης σύστημα χρονολογίας ἰδίου ἐμφανιζούσης, ὅπερ ἐν Ἱεροσολύμοις ἦν ἐν χρήσει· τοιαῦτα δὲ τοπικὰ συστήματα χρονολογίας καὶ ἕτεραι πόλεις εἶχον, οἷον ἡ Γάζα, ἡ μεγάλη Ἀντιόχεια, ἡ Σελεύκεια καὶ ἕτεραι. Οὕτως οὖν ἐγὼ τὸ τῆς ἐπιγραφῆς ἔτος ἐρμηνεύω, νομίζων τοῦ συστήματος, ᾧ προσήκει, ποιεῖσθαι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ 449-ου μετὰ Χριστὸν ἔτους, ὅτε κατῴκει ἐν Ἱεροσολύμοις ἡ βασιλὶς Εὐδοκία, σύζυγος Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ, μεγάλαις οἰκοδομαῖς ἐπικοσμοῦσα τὴν πόλιν ταύτην· καὶ γάρ τινες τῶν χρονογράφων λέγουσιν, ὅτι ἡ βασιλὶς αὕτη τὰ τεῖχη τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀνενέωσατο· ὅπερ, ὡς εἰκάζω, κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος τῆς ἀνανέωσης τῶν τειχῶν ἀρχὴν ἢ πέρας λαβούσης, ἐγένετο κύριον αἷτιον, ἵνα ὁ δῆμος τῆς πόλεως τῶν Ἱεροσολύμων εἰς ἀνάμνησιν ἀριθμῇ τὰ ἀπὸ τῆς τειχώσεως αὐτῆς ἔτη, χρονολογικοῦ συστήματος οὕτω τοπικοῦ τὴν ἀρχὴν ποιησάμενος, κατὰ μίμησιν τῆς Γάζης καὶ πόλεων ἐτέρων τῆς Συρίας.

II.

Νικηφόρος πρόεδρος Ἡρακλείας.

Ἐδουάρδος ὁ Cougny κατεχώρισεν ἔτει 1890-ῳ μικρὸν ἀδέσποτον ἱαμβικὸν ἐπίγραμμα βυζαντινὸν περὶ λουτροῦ τινος ἐν τῷ τυπωθέντι τότε παρ' αὐτοῦ τρίτῳ τόμῳ τῆς Epigram. Anthol. Patatinae [σ. 317, ἀριθ. 158], ὅπερ ἐκ τοῦ τρίτου τόμου τοῦ Βανδινείου παρέλαβε Catal. codd. bibl. Laurentianae [σ. 18]· ἐπιγράφεται δὲ τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο «λουτροῦ ἔπαινος» καὶ στίχους ἀριθμεῖ δέκα μόνον, οὔτε τοῦ λουτροῦ τὸν τόπον ὑποδεικνύον, οὔτε τὸν ἰδρυτὴν αὐτοῦ κατονομάζον. Ἄλλ' οὐδ' αὐτὸς ὁ Cougny παρετήρησεν, ὅτι τὸ καίμενον τοῦ ἐπιγράμματος, ὡς παρὰ τῷ Bandini φέρεται, μέρος ἐστὶν ἐκτενεστέρου τινὸς ἐπιγράμματος ἐκ πολλοῦ γνωστοῦ, ἀριθμοῦντος μὲν εἴκοσι καὶ ἓνα στίχους, ἐπιγραφομένου δὲ ὥδε· «Τοῦ λογιωτάτου Ψελλοῦ περὶ λουτροῦ» (Ideler, *Physici et medici graeci scriptores*. Berolini 1842, I, σ. 193), ὅπερ ὡσαύτως ἀποσιωπᾷ τοῦ λουτροῦ τὸν τόπον. Ἐκ φιλολογικῆς ὁμως ἀπόψεώς ἐστι συμφέρουσα τῶν κειμένων ἀμφοτέρων ἡ συμπαραβολή, ἵνα μὴ τοῦ λοιποῦ τὸ παρὰ τῷ

1) Γεωργίου Ἀμαρτ. χρονικόν, ἐκδ. Muralt, σ. 504. Νικοδήμου συναξαριστής, τῇ ιγ' τοῦ μηνὸς Αὐγούστου. Ἡ βασιλὶς Εὐδοκία τὸ δεύτερον εἰς Ἱεροσόλυμα παραγενομένη ἔτει 444 ᾧ κατέμεινεν αὐτοῦ ναοὺς μοναστήρια καὶ λαύρας οἰκοδομοῦσα μέχρις οὗ ἀπέθανεν [455], ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Στεφάνου τοῦ σκήνους αὐτῆς ἐνταφέντος, καθὰ παραδίδωσιν ὁ Κεδρηνὸς τόμ. I, σ. 591 Bonn.

Cougny κείμενον ἀναγινώσκηται μεμονωμένον, τῆς ἐτέρας αὐτοῦ συντάξεως ἀγνοουμένης. Ἐρρήθη μὲν οὖν, ὅτι τοῦτο δέκα στίχους ἀριθμεῖ· νῦν δὲ σημειωτέον, ὅτι τοὺς μὲν τρεῖς πρώτους αὐτῶν ἔχει καὶ τὸ κείμενον τὸ ἐκτενές, τὴν αὐτὴν ὡσαύτως ἐν αὐτῷ τάξιν ἀριθμοῦντας· διαφέρει μόντοι τῶν στίχων ὁ δεύτερος ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ χυμοὺς ἐκφέρει τὸ ἐκτενέστερον ἀπόγραφον εἰς πῶσιν αἰτιατικὴν ἀριθμοῦ ἐνικου· ὁ δὲ τέταρτος στίχος ἀριθμεῖται μὲν παρὰ τῷ Ψελλῷ δέκατος, ἀλλὰ παρὰ τῷ Cougny μετρικῶς οὗτος ἐσφαλταί, τῆς τελευταίας αὐτοῦ λέξεως τὸν τονὸν ἐπὶ τῆς ἐσχάτης συλλαβῆς ἐχούσης, οὐχὶ δ' ἐπὶ τῆς προτελευταίας, ὡς ὁ βυζαντινὸς ἱαμβὸς ἀπαιτεῖ. Ἡ λέξις ἄρα ἐκείνη, τοῦ στίχου σφάλλοντος οὕτως, ἐπήγαγεν ἐξ ἐσφαλμένης ἀναγνώσεως ἐτέρας λέξεως, ἣ πρότερον ἐκείνης εἶχε τὸν τόπον. Καὶ ὄντως τὸ ἀμάρτημα διορθεῖ τὸ παρὰ τῷ Ideler κείμενον, ὅπερ ἐμφανίζει τὸ καταστέλλει ἀντὶ τοῦ κατασθενεῖ. Πάλιν δὲ ὁ παρὰ τῷ Cougny πέμπτος στίχος πέμπτος μὲν ἀριθμεῖται καὶ παρὰ τῷ Ψελλῷ· ἀλλ' ὁ κατόπιν ἐκείνου, ὁ ἕκτος, ἑβδομός ἐστι παρὰ τῷ Ψελλῷ. Διαφέρουσι δὲ καὶ τούτῳ τῷ στίχῳ ἀμφοτέρα ἀντίγραφα· παρὰ μὲν γὰρ τῷ πρώτῳ γέγραπται οὕτως·

ὧτων καθαίρει τοὺς πόρους δυσηκόους¹,

παρὰ δὲ τῷ Ψελλῷ ὧδε·

ὧτων² καθαίρει τοὺς πεφραγμένους πόρους.

Καὶ πάλιν ὁ ἑβδομος παρὰ τῷ Cougny στίχος ὀγδοὸς ἀριθμεῖται παρὰ τῷ Ψελλῷ· ὁ δὲ τούτου ἐνδέκατος εὐρηται παρ' ἐκείνῳ τὴν ὀγδόην ἔχων τάξιν· ἀλλὰ καὶ τούτῳ τῷ στίχῳ διαφέρουσιν ἀμφοτέρα ἀντίγραφα· τὸ μὲν γὰρ παρὰ τῷ Ideler ἔχει ὧδε·

τρανεῖ δὲ τὸν νοῦν πρὸς νοήσεις εὐθέτους,

τὸ δ' ἕτερον οὕτως·

τρανεῖ τε τὸν νοῦν πρὸς νοήσεις εὐθέως.

Καὶ πάλιν ὁ ἑνατος τοῦ Cougny στίχος ἡρίδμηται παρὰ τῷ Ideler ἕκτος, ὁ δὲ τελευταῖος, ὁ δέκατος, δωδέκατος.

Κατὰ τὴν τοιαύτην μὲν οὖν συμπαραβολὴν φανερόν ἤδη γίγνεται, ὅτι τὸ ἐν τῇ Παλατινῇ συλλογῇ κατακεχωρισμένον ἀπόγραφον ἀντιγραφῶς μᾶλλον αὐθαίρετον ἀναπαρίστησιν ἐκλογὴν στίχων ἐκ τοῦ μακροτέρου κειμένου (τοῦ φέροντος τὸ ὄνομα τοῦ Ψελλοῦ), ἢ, ὡς ἂν ἔλεγέ τις ἴσως, πρόπλασμα χρησιμεῦσαν εἰς τὴν ἐκτενῆ σύνταξιν αὐτοῦ· σχεδὸν γὰρ ἕκαστος

1) Cougny: δυσηκόους ἐκ τυπογραφικῆς ἀπροσεξίας.

2) Ideler: ὧτων.

τῶν στίχων, εἴ τε κατὰ τὴν πρώτην, εἴτε κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ ἐπιγράμματος σύνταξιν ἀναγινωσκόμενος, ἀποτελεῖ διάνοιαν ὅλην αὐτοτελή, καὶ τῶν ἀναγνωστῶν ὁ τυχαῖος δύναται περὶ λουτροῦ τινος ἐξ ἐκείνων ἐπίγραμμα σχηματίζειν ἐξ ὧν βούλεται στίχων. Ὅμως δὲ οὐδ' αὐτὸ τὸ ἐπιγεγραμμένον τῷ Ψελλῷ πρωτότυπὸν ἐστίν· εὖρον γὰρ ὅτι τούτου παλαιότερον ἐπίγραμμα περιεφέρετο, τὰς αὐτὰς λέξεις ἐμπεριέχον, οἷας καὶ τὸ Ψελλοῦ· ἐν τινι γὰρ ἀντιγράφῳ παλαιοῦ καθὰ φαίνεται κώδικος, εὐρισκομένῳ νῦν ἐν τῇ πατριαρχικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ πατριαρχείου τοῦ Ἱεροσολύμων¹, ἀδεσπότης ἐπίγραμμα κεῖται περιλαμβάνον τέσσαρας καὶ δέκα στίχους ὑπάρχοντας ὡσαύτως αὐτολεξεῖ ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Ψελλοῦ· ἐστὶ δὲ τοῦτο.

Περὶ λουτροῦ.

- Πολλῶν τὸ λουτρὸν ἀγαθῶν δωρημάτων·
 χολῆς περιττόν ἐκκενοῖ τῶν ἐγκάτων·
 καθαίρει ρύπους, κνησμονὰς ἀναστέλλει·
 ὥτων καθαίρει, τῆς ἀκοῆς, τοὺς πόρους·
 5 μνήμην φυλάττει, τὴν λήθην ἐκδιώκει,
 τρανοῖ δὲ τὸν νοῦν πρὸς νοήσεις ἐνθέους·
 τὴν γλῶσσαν εὐκίνητον πρὸς λόγους φέρει·
 τὴν βλεπτικὴν αἴσθησιν ὀξύνει πλέον
 (τοῦτο γὰρ εὖρε Σολομὼν ἐμυηγάνως),
 10 θυμηδίαν τε καὶ παράκλησιν φέρει
 τοῖς εὐσεβῶς μάλιστα τούτῳ χρωμένοις.
 Λούεσθε τοίνυν εὐλαβῶς, καθὰ θέμις,
 μὴ σπαταλικῶς (καὶ γὰρ ἐγγὺς ἡ κρίσις),
 ἀλλ' ὡς εὐλαβεῖς φαρμάκῳ κεχρημένοι.
 15 Νικηφόρος γὰρ πρόεδρος Ἡρακλείας
 πρὸς πᾶσιν ἄλλοις λουτρὸν ἐξωραίσας
 προὔθηκε πᾶσι χαρμονὴν εὐεξίαν².

Ἐν τούτῳ μὲν οὖν τῷ ἐπιγράμματι κατονομάζεται ὁ τὸ λουτρὸν ἐξωραίσας· τὸ δὲ ποῦ τὸ λουτρὸν ἱδρυτο, σαφῶς οὐ λέγει τὸ ἐπίγραμμα· πάντως ὅμως ἦν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει Ἡρακλεία· αὕτη δὲ πάλιν Ἡράκλεια ἦν ἡ Θρακική, ἡ καὶ Πέρινθος ὀνομαζομένη, ἐν ᾗ χριστιανῶν ὑπῆρχον ἐκκλησίαι λούματα ἢ λουτρὰ παρ' αὐταῖς ἔχουσai, καθὰ καὶ τῶν ἐν τῇ Κωνσταντίνου πόλει πολλαί, οἷα λόγου χάριν ἡ ἐν τῷ Νεωρίῳ τῆς ὑπεραγίας

1) Ἀριθ. πατρ. συλλογῆς 276, φύλλ. 135-φ, ἡ σελίδι 270-η. Ὅρα τὴν περιγραφὴν τοῦ κώδικος ἐν τῇ Ἱεροσολ. Βιβλιοθ. I, σ. 333—353.

2) Κῶδ: χαρμονῆς εὐεξίας.

δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου ἐκκλησία, ἣτις ἐπὶ μεγάλου θαυματουργοῦ λουτροῦ καθίδρυτο¹. Ὅτι δὲ τὸ λουτρόν, ὅπερ ὁ Νικηφόρος ἐξωράισεν, ἦν ἱερὸν καὶ παρὰ τινι ναῷ καθίδρυτο, τοῦ ἐπιγράμματος αὐτοῦ στίχοι τινὲς ἀποδεικνύουσιν ἐπαρκῶς [9—14], ἐν οἷς ὁ λόγος περὶ τῆς χρήσεως τοῦ λουτροῦ μετ' εὐσεβείας. Τοῦτο μὲν οὖν τὸ ἐπίγραμμα πάντως ὁ Ψελλός εἶχεν ὑπ' ὀφει· ἔστι δὲ κατ' ἐμὲ παλαιότερον τοῦ ψελλικοῦ, ὅτι πρόεδρον Ἑρακλείας (μητροπολίτην ἀρχιερέα), Νικηφόρον ὠνομασμένον, ἕνα καὶ μόνον εὐρίσκωμεν ἀναγεγραμμένον ἐν τῇ πρὸ τῆς πτώσεως ἱστορικῇ περιόδῳ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, τὸν ἀκμαῶντα ἔτει 956-ω· οὐ μέμνηται Γεώργιος ὁ Κεδρηνός, ἐν οἷς εἶρηκε περὶ τῆς Πολυεύκτου, πατριάρχου οἰκουμενικοῦ, παρατύπου χειροτονίας, ὅτι δηλαδὴ τοῦτον προέβαλε πατριάρχην ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἑβδόμος ὁ πορφυρογέννητος τῇ χειροθεσίᾳ Βασιλείου μητροπολίτου Καισαρείας, οὐχὶ δὲ, κατὰ τὸ ἔθος, τῇ τοῦ προέδρου τῆς Ἑρακλείας· «Νικηφόρος γάρ ὁ τῆς Ἑρακλείας πρόεδρος τῷ βασιλεῖ κατὰ τι προσκεκρουκῶς οὐ συνεχωρήθη τὴν χειροθεσίαν ποιήσασθαι» [Κεδρ. ἐκδ. Βόννης, II, σ. 334]

Οὐδένα τοίνυν εὐεξήγητον εὐρίσκω λόγον, ἵνα τὸ τοῦ Ψελλοῦ ἢ τὸ παρὰ τῷ Cougny σύντομον ἐπίγραμμα πρωτότυπον ὀνομάσω. Ὅτι μὲν οὖν τὸ τελευταῖον ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Ψελλοῦ προῆλθεν, ἱκανῶς, οἶμαι, προαπεδείχθη· ὅτι δὲ καὶ τὸ τοῦ Ψελλοῦ προῆλθεν ἀνεπτυγμένον ἐκ τοῦ προδηλωθέντος ἐπιγράμματος Νικηφόρου τοῦ Ἑρακλείας, ἡ διαφορὰ τῶν ἐτῶν, καθ' ἅπερ οἱ ἄνδρες οὗτοι τὸν βίον ἤγον, δείκνυσι· δείκνυσι δὲ τοῦτο καὶ τοῦ ψελλικοῦ κειμένου ἡ κατάστασις· ἀλλ' ἵνα ταύτην εὐνόητον ἀποκαταστήσω, παρατίθεται νῦν ἐνταῦθα τὸν συγκριτικὸν τοῦτον πίνακα.

Νικηφόρος			Ψελλός.	Νικηφόρος.			Ψελλός.
στίχος . . .	1	=	1	στίχος . . .	13	=	17
» . . .	2	=	3	» . . .	14	=	18
» . . .	3	=	4	» . . .	15	=	—
» . . .	4	=	7	» . . .	16	=	—
» . . .	5	=	8	» . . .	17	=	—
» . . .	6	=	11	» . . .	—	=	2
» . . .	7	=	6	» . . .	—	=	10
» . . .	8	=	5	» . . .	—	=	12
» . . .	9	=	19	» . . .	—	=	13
» . . .	10	=	9 καὶ 20	» . . .	—	=	15
» . . .	11	=	14	» . . .	—	=	21
» . . .	12	=	16				

1) Νικοδήμου συναξαριστής, 31 αὐγούστου.

Κατὰ τοῦτον οὖν τὸν πίνακα φανερόν, ὅτι τὸ παλαιότερον ἐπίγραμμα στίχους ἀριθμεῖ τρεῖς [15—17], οὓς οὐκ ἔχει τὸ τοῦ Ψελλοῦ, τουτέστι τοὺς φανεροῦντας τὸν ὠραίσαντα λουτρόν τι· οἵτινες ἀληθῶς ἀχρηστοὶ παντελῶς εἰσι τῷ βουλομένῳ τι περὶ λουτροῦ διδάσκειν. Ὁ Ψελλός οὖν ἔλαβε τοὺς πρώτους τεσσαρεσκαίδεκα μόνον στίχους, ὧν τρεῖς μετετόπισεν, αὐξήσας ἐξ ἑαυτοῦ τὸ ὅλον ἐπίγραμμα τῇ προσθήκῃ στίχων ἑξ· μετὰ γὰρ τὸν πρῶτον προσέθηκε τὸ “χυμούς κατασπᾶ, φλέγματος λύει πάχος”, ὅπερ εὐρηται καὶ ἐν τῷ συνοπτικῷ κειμένῳ τῷ παρὰ τῷ Cougny, μετὰ δὲ τὸν ἕκτον παρενέβαλε ταῦτα·

ὅλον τὸ σῶμα πρὸς κάθαρσιν λαμπρύνει¹,
ψυχῆς τὸ κάλλος προξενεῖ² πλέον λάμπειν·

μετὰ δὲ τὸν ἐνδέκατον τὸ “δι’ ἀσθένειαν σαρκίου πολυνόσου”, ἵνα τὸν στίχον ἐκεῖνον ἐπέξηγήσῃ· προσέθηκε δὲ καὶ μετὰ τὸν ἑνατον στίχον ἕτερον, τὸν παρ’ αὐτῷ τελευταῖον, οὕτως ἔχοντα· “σκάφαις βροτοῖς πρὶν ἀφρόνως λελουμένοις”³. Οὕτως οὖν ηὔξησε τὸ περὶ λουτροῦ χαρίεν ἐπίγραμμα εἰς στίχους ἑνεακαίδεκα· προσέθηκεν ὅμως καὶ δύο ἐτέρους [4 καὶ 20], ἱσαριθμούς τοῦ παλαιότερου διπλῶσας τῇ προσθήκῃ λεξειδίων τινῶν [3 καὶ 9]· τὸν τρίτον δηλαδὴ τοῦ Νικηφόρου στίχον, τὸν λέγοντα “καθαίρει ρύπους, κνησμονὰς ἀναστέλλει”, δις ἐξέφρασεν ὥδε· “χυμούς καθαίρει, τὸν κνησμὸν ἀποτρέπει” [4], καὶ “τὰς θελξιπίκρους κνησμονὰς καταστέλλει” [10]· οὗτος δὲ ὁ στίχος ἐν τῷ συντόμῳ τοῦ Cougny κειμένῳ τέταρτος ὑπάρχει, καθὰ προεῖρηται. Καὶ πάλιν τὸν δέκατον στίχον, ὃν οὕτως αὐτολεξεῖ μετὰ τὸν ὀγδοὺν αὐτοῦ στίχον ἐποποδέτησεν, ἔθετο καὶ μετὰ τὸν 19-ον, τὸ θυμηδίαν μόνον εἰς τὸ τὴν ἰδίαν ἀλλοιώσας. Ταῦτα δὲ τὰ δύο δεδιπλωμένα παραδείγματα σαφῶς, οἶμαι, μαρτυροῦσιν, ὅτι τοῦ Ψελλοῦ τὸ κείμενον ἀνεπτύχθη κατὰ τὸ χρονολογικῶς ἀρχαιότερον ἐπίγραμμα τοῦ Νικηφόρου. Σημειώσεως ἄξιαί εἰσι καὶ τινες διαφέρουσαι λέξεις· οἷον, τὸ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ ἀγαθῶν τό τε σύντομον καὶ τὸ Ψελλοῦ κείμενον εἰς αἵτιον ἡλλοίωσαν· τὸ “τὴν λήθην ἐκδιώκει” [στίχ. 5] ταῦτά κείμενα περιέλαβον ὥδε· “τὴν δὲ λήθην ἐκφέρει” [Cougny 7, Ideler 8]· τὸ δ’ ἐν τῷ ἕκτῳ στίχῳ ἐνθέοις ἡμετέρα διόρθωσίς ἐστιν· ἐν γὰρ τῷ ἀντιγράφῳ τῷ ἱεροσολυμιτικῷ γέγραπται ἀντὶ τούτου τὸ εὐθέους, ὅπερ ἀκατανόητον· ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ Cougny γέγραπται εὐθέως, καὶ

1) Οὗτος ὁ στίχος ὑπάρχει παρὰ τῷ Cougny δέκατος, ἔνθα τὸ «πρὸς κάθαρσιν» ὥδε γέγραπται· «τῇ καθάρσει».

2) Διόρθωσις ἡμετέρα ἀντὶ τοῦ προξενεῖν.

3) Ὁ τύπος ἐσφαλμένος ἔχει τὸ «λελουμένους».

παρὰ τῷ Ideler εὐθέτους. Καὶ τὰ τρία δὲ ταῦτα διαφέροντ' ἀλλήλοις ἀναγνώσματα σημαίνουσιν, οἶμαι, ὅτι περὶ τὴν λέξιν αὐτὴν ἐξ ἀναγνώσεως ἐσφαλμένης ἐγένετό τις διαφθορά, ἣν ἐγὼ νῦν ἐθεράπευσα μικρόν, νομίσας ὅτι πρότερον τὸ ἐνθέους ἔκειτο μᾶλλον ἢ τὸ εὐθέτους. Παρὰ τῷ Ideler ὑπάρχουσι καὶ ταῦτα· τὸ μὲν ἐν τῷ 7-ῳ στίχῳ πρὸς ἐκεῖ διὰ τοῦ εἰς ἐκφέρεται, τὸ δ' ἐν τῷ 12-ῳ στίχῳ καθὰ πρὸς τὸ καθὼς ἐτράπη, τὸ δ' ἐν τῷ 13-ῳ σπαταλικῆς ἐσφαλμένως ἐκεῖ γέγραπται σπαταλικῶν· ἐσφαλμένον δ' ὡσαύτως καὶ τὸ κεχρημένη ἀντὶ τοῦ κεχρημένοι [στίχ. 14], καὶ τὸ λούεσθαι ἀντὶ τοῦ λούεσθε [στίχ. 12]· τὸ δ' εὐλαβεῖς, ὅπερ ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Νικηφόρου κεῖται [στίχ. 14], τὸ παρὰ τῷ Ideler ἀπόγραφον ἀπέδωκε διὰ τοῦ μοναχῶν. Σημειούσθω καὶ τοῦτο· ὅτι ἐν τῷ κώδικι τῆς Ἱερουσαλήμ ἀντὶ τοῦ πόρους [στίχ. 4] ὑπῆρχε πρότερον τὸ ῥύπους, ὅπερ ὁ ἀντιγραφεὺς ὡς σφάλμα διέγραψε· παρεσύρθη δὲ πρὸς τὸ σφάλμα τοῦτο διὰ τοῦ προτέρου στίχου, ἐν ᾧ τὸ ῥύπους ὑπάρχει. Μνημονεύσιμον καὶ τὸ τῆς ἀκοῆς, ὃ τὰ λοιπὰ δύο ἀντίγραφα ἄλλως ἀποδιδόασιν· τὸ μὲν γὰρ ἐπίτομον κείμενον ἀντὶ τούτου τὸ δυσηκόους ἔχει, τὸ δὲ ψελλικόν τὸ πεφραγμένους· ἐπεὶ δὲ τὸ τῆς ἀκοῆς, ὡς εὐρηται, σαφὲς οὐκ ἔστιν ἱκανῶς, γράφω τὸν στίχον ὧδε· "ὧτων καθαίρει τοὺς δυσηκόους πόρους", παραλαμβάνων οὕτω τοῦ συντόμου κειμένου τὸν ἕκτον στίχον.

III.

Σημείωσις ἐξ ἐπιγραφῆς εἰς Ἰγνάτιον διάκονον.

Οὗτος ὁ Ἰγνατίος ἐστὶ συγγραφεὺς διαφόρων πονηματίων, καὶ δὴ καὶ βίου Νικηφόρου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἀποθανόντος ἐξορίστου ἔτει 829-ῳ· ὃν, ὡς φαίνεται, συνέγραψεν ὁ Ἰγνατίος μετὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνακομιδὴν τοῦ λειψάνου τοῦ Νικηφόρου, μεσοῦσης ἤδη τῆς ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος. Τὸ πόνημα τοῦτο προοίμιον ἔχει τὸ ἐξῆς· «Εἰ μὲν, ὦ ἄνδρες, μὴ δακρύων πρὸς συντριμμόν καρδίας ἐκάλει καιρὸς καὶ λύπης ὠδὶς τὰ τῆς ψυχῆς κατέτρυχεν αἰσθητήρια, τάχα διὰ λείας ὁδοῦ καὶ κατὰ ῥοῦν ὁ λόγος φερόμενος τὸ ἑαυτοῦ, καὶ εἰ κατόπιν τοῦ προκειμένου, ὅση δύναμις ἀπεπλήρωσε πρόθυμον» [Nicephori opuscula, ἐκδ. C. de Boor, σ. 139]. Τὸ προοίμιον τοῦτο τοσοῦτον ἤρесе τοῖς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐλλογίμοις μοναχοῖς, ὥστε καὶ ἐπὶ μαρμάρων ἐνεχαράσσετο καθὰ προοίμιον ἐπιτυμβίων ἐπιγραφῶν, ὡς δείκνυσιν μία τούτων ἀνευρεθεῖσα. "Ἐτει γὰρ 1885-ῳ εὗρον ἐν Πανίδῳ πλάκα λιθίνην, χαραχθεῖσαν ἔτει 882-ῳ διὰ τινα μοναχὸν ἀνώνυμον ὁσίως βιώσαντα καὶ "κατὰ τὴν ἐσχάτην αὐτοῦ

ἡμέραν" τὸν ἀγγελικὸν βίον μετεληφτότα, ὡς ἡ τῆς πλακὸς ἐπιγραφὴ λέγει· ὅτε δὲ ταύτην ἐξετύπου, ἐγὼ τὸν βίον ἡγνόουν τοῦ Νικηφόρου [Ἑλλην. Φιλολογ. Συλλόγου παράρτημα ἀρχαιολογικόν, τ. XVII, σ. 94—95 καὶ πίνאַξ δ']¹· σήμερον ὅμως φανεράν ποιῶ τὴν ὁμοιότητα τοῦ προοιμίου τῆς εἰρημένης ἐπιγραφῆς, ἀντιβληθείσης πρὸς τὸ τοῦ βίου προοίμιον, ἵνα παρὰ τῶν αὐτοῦ κατόπιν ἐκδοτῶν αὕτη σημειωθῇ. Λέγει τοίνυν ἡ ἐπιγραφὴ ταῦτα, κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀνάγνωσιν· «† Εἰ μὲν, ὦ ἄνδρες, μὴ δακρύων πρὸς συντριμμὸν καρδίας ἐκάλει καιρὸς καὶ λύπης ὠδὶς τὰ τῆς ψυχῆς κατέ(τ)ρυχεν αἰσθητήρια — τάχα διὰ λείας ὁδοῦ καὶ κατὰ ῥοῦν ὁ λόγος περόμενος, καίπερ τῇ μοναδίᾳ προείλετο μᾶλλον ἢ τοῖς ἐν ἄστει θορύβοις». Τὸ κατὰ ἀντὶ τοῦ κατὰ καὶ τὸ περόμενος ἀντὶ τοῦ φερόμενος δείγματα φωνητικῆς εἰσὶν ἀλλοιώσεως. Ἡ ἐπιγραφὴ καὶ φράσιν ἐτέραν ἔχει, ληφθεῖσαν ὡσαύτως, ὡς φαίνεται, ἐξ ἐτέρου ῥητορικῶς γυμνάσματος· ἔχει δ' οὕτως αὕτη· «τίς δὲ οὗτος, ὃν περ εἰς μέσον ἀγαγεῖν ἡμῖν ὁ λόγος προήγαγεν, πλέξων ἔρχομαι».

Ἄ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς.

ΣΥΜΕΩΝ Ο ΘΑΥΜΑΣΤΟΟΡΕΪΤΗΣ ΩΣ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΣ ΚΑΙ ΜΕΛΩΙΔΟΣ.

Συμεὼν ὁ Θαυμαστοορεΐτης, ὁ κατὰ τὴν ἑκτὴν ἀκμάσας ἑκατονταετηρίδα (521—596), τάσσεται μετὰ τῶν ἀρχαιοτέρων ὑμνογράφων τῆς Ἑκκλησίας· ἀλλὰ τοσούτῳ τὰ περὶ τούτου συγκεχυμένα φέρονται, ὥστε ὁ τὰ γεγραμμένα παρὰ τοῦ φιλόλογων ἀναγινώσκων περὶ τῆς ἀξίας τοῦ Συμεῶνος ὡς ὑμνογράφου πιστεύειν ἀναγκάζεται, ἢ ὅτι παράδοσις ὑπάρχει περὶ τούτου σφαλερά, ἢ ὅτι τὰ κατ' αὐτὸν συγχέονται πρὸς ἕτερον ὑμνογράφον, Συμεῶνα καλούμενον ὡσαύτως, ζήσαντα δὲ τῆς ἐνάτης ἀκμαζούσης ἑκατονταετηρίδος. Ὑπάρχει δηλαδὴ ἐν τῷ μηνιαίῳ τοῦ Ὀκτωβρίου, τῇ 26-ῃ τούτου ἡμέρᾳ, ἐπιγραφὴ τοιαύτη· "Στιχηρὰ ἰδιόμελα τοῦ σεισμοῦ· ποίημα Συμεῶν Θαυμαστοορεΐτου". Λέων ὁ Ἀλλάτιος τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην παρέδωκεν οὕτω· "Τροπάρια εἰς τὸν ἅγιον μεγαλομάρ-

1) Πρὸς. Albert Dumont, *Mélanges d'archéologie et d'épigraphie*, réunis par Th. Homolle. Paris 1892, σ. 415, ἀριθ. 86²³.